

Zdzisław Włodarczyk

VIII Ogólnopolskie Seminarium „Papierowy pieniądz zastępczy na Śląsku”, Praszka 22 września 2012 r.

Rocznik Wieluński 12, 221-223

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zdzisław Włodarczyk

VIII OGÓLNOPOLSKIE SEMINARIUM „PAPIEROWY PIENIĄDZ ZASTĘPCZY NA ŚLĄSKU”, PRASZKA 22 WRZEŚNIA 2012 R.

W dniu 22 września 2012 r. w Muzeum w Praszce odbyło się VIII Ogólnopolskie Seminarium „Papierowy pieniądz zastępczy na Śląsku”. Jego organizatorami byli: Muzeum w Praszce, Praszckowskie Towarzystwo Numizmatyczne oraz redakcja periodyku „Grosz” (Wieluń). Lokalne władze samorządowe reprezentowali m.in. wicestarosta oleski Stanisław Belka oraz Danuta Janikowska – wiceburmistrz Praszki.

Warto wspomnieć, że podobne spotkania odbywają się corocznie. Tradycyjnie też rolę gospodarza pełni miejscowe muzeum. VI seminarium „Fałszerstwa numizmatyczne na łamach regionalnych czasopism numizmatycznych” odbyło się w 18 IX 2010 r.¹ We wrześniu 2011 r. zorganizowano VII seminarium, którego tematem były „Materiały używane do produkcji pieniądza”², zaś spotkaniu numizmatyków towarzyszyła wystawa pt. „Od płacidła do pieniądza elektronicznego”.

Przybyłych gości i uczestników seminarium powitała dyrektor Muzeum Irena Szczeпаńska, która w krótkim wprowadzeniu zapoznała zebranych z tematyką seminarium. Trwałość inicjatywy – jest to już ósme spotkanie – świadczy o potrzebie i zainteresowaniu jakie towarzyszy obradom. Mówczyni podziękowała Bronisławowi Wątrobie z Rudy Śląskiej za udostępnienie swoich zbiorów szerszej publiczności. Współpraca z kolekcjonerem zaowocowała wystawą „Pieniądz zastępczy na Śląsku 1914–1924”. O jej znaczeniu świadczy fakt, że obejrzało ją kilkaset osób. Składało się na nią około 2000 eksponatów, pochodzących z prawie 160 miast i gmin śląskich. Drugi z organizatorów – redaktor naczelny „Grosza”, Andrzej Musiał, wyraził nadzieję, że obrady

¹ Materiały z seminarium wydano pod tym samym tytułem w Praszce (2011 r.).

² Materiały wydano w Praszce w 2012 r.

seminaryjne będą owocne i pozwolą na dalszą integrację środowiska numizmatyków – pasjonatów.

Sytuacja finansowa Rzeszy Wilhelmińskiej w czasie I wojny światowej oraz perturbacje gospodarcze po jej zakończeniu miały wpływ na wzmożoną emisję tzw. „pieniądza koniecznego” (*Notgeld*). Zjawisko to występowało na terenie całego państwa, nie ominęło również Śląska. Władze lokalne i przedsiębiorcy wydawali papierowy pieniądz zastępczy, chcąc w miarę możliwości wpłynąć na usprawnienie obiegu pieniężnego³.

W pierwszym wystąpieniu „Notgeldy śląskie – wolontariusze kultury” B. Wątroba mówił o popularyzacji tematyki śląskiego pieniądza zastępczego wśród szerszej publiczności. Zainteresowanie wystawą w miastach regionu, rosąca ilość publikacji, wreszcie wybór tematyki seminarium, świadczą o tym, że zagadnienie to staje się trwałym elementem zbiorowej pamięci. Nie należy zapominać również o walorach estetycznych niektórych egzemplarzy. Pomimo trudnej sytuacji, pośpiechu towarzyszącego emisji, wiele z nich reprezentuje wysoki poziom artystyczny.

Konieczność emisji pieniądza zastępczego widoczna była na terenie całego Śląska, siłą rzeczy nie ominęła rejencji legnickiej, będącej częścią składową prowincji śląskiej. Ryszard Siwak, w swoim referacie pt. „Co nowego w rejencji legnickiej” zwrócił uwagę na nowości, z którymi udało mu się zapoznać w niedalekiej przeszłości. Co istotne, dotyczy to zwłaszcza nieznanych dotychczas odmian egzemplarzy funkcjonujących w obiegu kolekcjonerskim.

Jak stwierdził Zbigniew Szczerbik w wystąpieniu pt. „Propaganda plebiscytowa i antypowstańcza na bonach zastępczych Gorzowa Śląskiego”: *Problem pieniądza zastępczego, zarówno w polskiej, jak i niemieckiej literaturze jest szeroko reprezentowany. Podobnie jak zagadnienie wykorzystywania tych walorów do celów propagandy plebiscytowej – głównie antypolskiej – w czasie III powstania śląskiego. Obie strony prowadziły szeroką akcję propagandową. Jedną z jej form była emisja bonów zastępczych. Na większości z nich władze niemieckie starały się ukazać osiągnięcia niemieckie, jednocześnie maksymalnie ośmieszyć czy skompromitować stronę polską. Zdaniem prelegenta zagadnienie związane z wykorzystywaniem pieniądza zastępczego do bieżącej walki propagandowej wymaga dalszych badań, pierwszym krokiem w tym kierunku mogłoby być wydanie katalogu pieniądza zastępczego z terenu Górnego Śląska.*

Mariusz Kieca w wystąpieniu pt. „Pieniądz zastępczy w Krainie Pana Boga” przedstawił słuchaczom nie tylko walory Kotliny Kłodzkiej – tytułowej boskiej dziedziny (jak wymarzył sobie Joseph Wittig⁴), jej przeszłość i wydawany na tym terenie pieniądz zastępczy. Na obszarze tym udało się ustalić 34 miejsca emisji. Wiele z nich zostało zaprezentowanych na towarzyszącej seminarium wystawie. Nie zachowały się bony ze wszystkich z nich – przykładowo w przypadku Wambierzyc znana jest tylko matryca.

³ C. Łuczak, *Dzieje gospodarcze Niemiec 1871–1990*, t. I: *Druga Rzesza i Republika Weimarska*, Poznań 2004, s. 87, autor proponuje określenie „pieniądz konieczny”.

⁴ Śląski pisarz religijny, profesor teologii, żył w latach 1879–1949, *Herders Volkslexikon A-Z*, Freiburg 1950, kol. 2013.

Andrzej Cisak z Prudnika w swoim wystąpieniu pt. „Kryzys pieniądza jako... Problematyka pieniądza zastępczego na Śląsku Opolskim” zapoznał z wynikami swoich badań. Jego zainteresowanie skupiło się głównie na Prudniku i głównym emitencie notgeldów w tym mieście – Otwartą Spółką Handlową Samuela Fränkla. Warto dodać, iż Cisak ustalił dotychczas 104 emitentów pieniądza zastępczego na terenie obecnego woj. opolskiego. Spore zainteresowanie zebranych wzbudziła zaprezentowana przez prelegenta książka⁵: dwujęzyczne wydawnictwo (język polski i czeski), przybliżające czytelnikowi wydawane na tych terenach znaki.

Zbigniew Longa w wystąpieniu pt.: „Emisje Księcia Pszczyńskiego” swoją uwagę skupił głównie na znakach emitowanych przez dyrekcję kopalni wałbrzyskich, były one tworzone techniką hektograficzną, jak i drukowane. Ilustracją ciekawej prezentacji były liczne przykłady emitowanych wtedy znaków.

Ostatni z występujących – Andrzej Musiał – w referacie pt. „Racibórz – przekręt czy przezorność rajców miasta” zwrócił uwagę na fakt czerpania korzyści przez emitentów – w omawianym przypadku – władze Raciborza. Szalejąca inflacja miała wpływ na to, że emitowane znaki traciły na realnej wartości. Ta swoista premia trafiała do kasy miejskiej. Zdaniem mówcy mogły być to wielkości znaczne – albowiem znaczna była wielkość i ilość poszczególnych emisji.

Miłym uzupełnieniem obrad było wręczenie Medalu im Juliusza Mękickiego. Tym zaszczytnym wyróżnieniem został uhonorowany śląski kolekcjoner – Bronisław Wątroba. W akcie tym uczestniczyli członkowie kapituły medalu: Andrzej Musiał, Aleksander Kuźmin i Lesław Chmielewski oraz córka Juliusza – Maria Męckicka-Chodorowska.

W programie seminarium przewidziano również wycieczkę. W latach poprzednich zwiedzano m.in. drewniany kościółek w Wierzbju (2010 r.) oraz Praszkę (2011 r.). Podczas VIII seminarium organizatorzy postanowili przybliżyć uczestnikom kościół św. Anny w Oleśnie. Obowiązki przewodnika przyjęła Ewa Cichoń, dyrektor Muzeum Regionalnego w tym mieście. Zwiedzający byli pod dużym wrażeniem świątyni, albowiem oleskie sanktuarium to zabytek wyjątkowej klasy. O jego znaczeniu świadczy choćby fakt, że makietą była prezentowana podczas światowej wystawy sztuki architektonicznej w Nowym Jorku. Drewniany kościółek od kilku wieków stanowi miejsce spotkań pątników przybywających nie tylko z terenów Śląska.

Seminarium „Papierowy pieniądz zastępczy na Śląsku” oprócz walorów poznawczych pełniło także funkcję integracyjną. Gościli tu bowiem uznani eksperci o renomie ogólnopolskiej oraz młodzi kolekcjonerzy. Spotkania, rozmowy kularowe, wspólne zwiedzanie wystawy – stanowiły doskonałą okazję do wymiany doświadczeń i poglądów.

⁵ A. Cisak, *Pieniądz zastępczy Ziemi Prudnickiej i okolic/Náhradni peníze Prudnicka a okolí*, Prudnik 2012.